

ACC. N:R. M. 13969:1-15.

Landskap: Småland Upptecknat av: Ingeborg Johansson
Härad: Lunnabo Adress: Marbaryd
Socken: Marbaryd Berättat av: " "
Uppteckningsår: 1956 Född år 1898 i Skinneryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

For brukets biveringar. s. 1-15.

LUF 61.

Jordbrukets binärningar.

I södra Småland, närmare bestämt Sunnerbo härad, har jordbruket aldrig just varit något att "hussa för", utom minst i äldre tid, innan man kände nya metoder, som de sist skottio - fyratio åren mer och mer slagit igenom.

Förigen undrar öfver, att man vid sidan om det lilla jordbruket gärna hade någon binärning, att bita till då det gällde, att försörja den i regel stora familjen. Den som hade skog mer än till husbehov, hade ju sin "guldgruva" här och då det riktigt knep, måste man ju arbeta en och annan timme, fast man var ju även här inställd på, att spara och akta skogen. Men om var det ju långt ifrån alla som hade skog, att sälja och därför gällde det, att bita på någon annan utväg, att försörja sig och de sina.

På det gäller våra bygder Markabygd med omnejd, var både handel och handelsjod, binärningar till jordbruket, i rätt stor utsträckning. Att det i varje familj var en eller flera unga män, som valde handelsyrket, var alls inte ovanligt förs.

och all del i huvudsak var gårdförsändel, man ägnade sig åt, och man bestämde, ty ännu finnes en och annan gammal "knalle" kvar, här och där, som kan berättelse om liv på färdvägarna i svansen tid. Många av våra handlare, färo omkring i värld land, i huvudsak Norrland, men inte så få färo till andra land såsom Danmark, Norge, Finland och Ryssland.

Här handlade man utslutande med värskedar, men då det gäller handeln inom värld land, var det nog produkter av skilda slag, man hade all fjuda ut.

Fakta är emellertid, att värskedar var den vara som både köptes och såldes, mest av allt från dessa bygder.

Yd sedan av ferd bruket, som naturligtvis inte gav jänne sysselsättning ärd om, kunde husbonden och hans folk tillverka en sensenlig mängd av värskedar, som han då hösten kom reste till andra land och försälde. I dylike fall, undsläpps man alla mellanhander och det hela var som man sade: "både tackat och betalt." Detta var emellertid inte den enda medel som tillämpades härvidler, utan man hade också

andra sätt, att tillgå och därför fingo också forpare och back-
stusittare sina alster försälda. Dessa hade som det sedes inte
"därre" till att själva fara bort, att sälja, sedan man frändrag
att lämna sina produkter till närmaste uppköpare.

Alla var både tillverkning och försäljning av väskedar hvarringar
till godbruk i dessa bygder, men båda grenarna äro ju
detaljerat beskrivna i andra sammanhang och skall därför
icke nu upprepas.

Denne bygd, som allmänt kallades för "skedöden" beröende
på att väskedemakeriet var den huvudsakliga hemsöden,
hade även utöfning av annan hemsöjd, särskild möbeltillverk-
ning och träskomakeri.

3
Då de unga nu stodo i begrepp om att vilka mytt hem, var
givetvis möbelfrågan till det nya hemsödet, ett av de många
problem, man hade att lösa vid sådana tillfällen. Hsunniga
möbelsnickars fanns nästan liksom i varje by, men den som
högast på folket förkände i utförandet av arbetet, var så
överkopad av arbete, att man var påtvingad utöfna framåt.

Man talade om flera hysnickare, som följade allmänheten med sin hemslöjd, men den som mest låtit tala om sig som en framstående yrkesman på detta område, torde vara "snjyllan i Tänneryd," som han tillfräm kallades. Denna benämning hade han därför, att han bredvid sitt snickeri också bedrev kornmjölk. På 1870-1890-talet var hans verksamhetslid just i sitt flax och år 1884 gjorde han de möbler, som vi ännu har kvar här, och så som minns från "den gamla goda tiden." Utom dessa båda sysslor, hade han naturligtvis också ett litet ställe och där hade den uppväxande familjen sysselsättning.

Träskomakeri, var en annan hemslöjd, som bedrevs i denna bygd, och just i denna bygd, hade vi äran att få ha en sådan nyttig yrkesutövare. Alla gingo med träskar i vardagslag för. Därför var "träsko-Gustav" som han i bagligt tal kallades, aldrig vad man kan erindra sig arbetslös. Alla lediga stunder (om det fanns sådana vid ett litet jordbruk) stod han i sin verkstad och gjorde träsko, i alla storlekar. Hid fick man

Komman med måttel (en träsktike så lång som foten) och hade man tuktig tur, kunde där finnas träskar på lager, just det måttel man önskade. Eljest gjorde han träskar på beställning, men tillämpade aldrig den metoden, att gå omkring i hemmen och försä falket med denna nödiga vara, som träskomakare från andra håll brukade göra, då för tiden.

Selektören varicade givetvis, allt efter storleken. För ett par mansträskar betalades femtio öre och mindre storlekar tre till fyra öre parst. Tre par om dagen, var väsl genomtillsilfrans, som han kunde tillverka, enligt vad han själv berättade: men då skulle naturligtvis virke och allt vara i ordning förut. Virket till träsko, var gärna av frö slar, björk och al. "Alleträsko" som de kallades, kännetecknades för att vara lätta, men icke så slidsäkra som de mera tunga björkträskorna. Alle träskar tillverkades av gränd virke, ty det ansågs vara lättare, att arbeta träsl som nyhuggel, men under vår och sommarmånat. Då saven är i träsl, var man icke oingelagen om att hugga träskoverke.

Den här nämnde träskomakaren var också jordbrukare, och
kände en liten gård, där man kunde föda tre kor ungefär,
och dessutom skog mer än till husbehov. I "ängen" (in ägor) var
vårde av och björk, mer än vad han kunde göra träskor av,
och eftersom han hade mycket gjöl räknades det aldrig något.
Vid denna tid, (tiden omkring skolskiftet) var här i dessa
bygder mycket folk, och eftersom denna träskomakare var den
enda kunnige i facket, var hans gjölvir använd i vida kretsar.
Aldrig behövde han som en del andra träskomakare, sälja
sina produkter på marknaden, eller lördagar, ty han hade
full sysselsättning av alla hilla ortens folk, med träskor
vilket han också gjorde, till allmän belägenhet.
En annan binärning till jordbruket var fjärbränning. Denna
handtering utfördes gärna av vissa "fjörpucklar", som lejdes
för mat och dagspenning. Detta var väl icke direkt något yrke,
men det fodrades vara och uthållighet, ty den igångsatta
brännan kunde inte släckas, varken natt eller dag, så länge
brännans pågick. Gjölvir hade man något olika metoder vid
bränningen

bränningen beroende på såväl mängden, som kvaliteten av fjärvirke. Den vanligaste metoden man följde här i denna bygd, var, att gräva en grop i en backslutning så lång och bred som man ansåg sig behöva, för det tidigare framkärda och småhuggna fjärvirket. Ett gamla stubbar var det bästa fjärvirke som fanns, vare alla överens om.

De sa fick man lämpligast, genom att bryta upp dem på vedje-länd. Detta, att bryta upp stubbarna, var kanske det allra mest påkostade arbetsmomentet, då det gällde fjärbränning, ty gamla furu-stubbar (det var ju sådana man använde) sitta ju jämförelsevis hårt i jorden. På den tiden hade man ju inte heller några moderna stubbrytare, utan de drogos upp med handkraft och några andra verktyg än fjärspett och så kallad "vava", (en stång försedd med dubbska) förekom säkerligen inte.

Det är mest naturligt, att husbonden med eget folk gjorde detta förarbete, och först sedan virket var riktigt i ordning, svingade man på de vava "fjergubbarna", minst för att

gången, ty som sagt, detta arbete fordrade mycket påpasslighet och man måste ständigt vara på sin vakt.

Allt så litet man försammade sig, kunde hela brännaren fatta eld, och därmed var allt förlorat. Dess lätta, hårde ju ick detta till det vanliga, utan de dyra bränningarna pågick, kunnade man ick plåsten, utan skiftades om allt på en gång. För att bränningarna skulle försiggå jämnt, hade man en blåsbälga varmed man pusslade på, allt eftersom man menade det behöfdes.

Efter någon tids bränning, började det att droppa någon tunn vätska från arloppsröret, och detta var tecknet på, att den efterträdde sjöan var all vänta när som helst.

Man gällde det att på en gång, här vid arloppet, ty den lilla bytten eller spann man placerade här fylldes snart, och om bränningarna gick efter betäckning, hade man snart en hel tunn sjö.

Den mycket sjö som kunde utbrinna är en ordinarie bränna, kan ingen med säkerhet fastställa, men man antar, att det blir ungefär en tunn 100 liter i varje bränning, och givetvis satta man i gång flera sådana under säsongen.

Fjärbrännvarlaget kunde sedan vara påtvingat till någon annan plats, ty på flera ställen i bygden, var fjärbränning en linäring till jordbruket, och inte så få slantar (och från den tiden förstås) inbringades av denna handtering.

Fjäran skulle nu säljas, och detta ordnade man så, att urspringer såldes all fjäran på en gång, direkt på fjärbarken, till någon uppköpare, som sedan i sin tur försålde den till förbrukare. Eller också om husbonden hade möjlighet att hålla sig med häst, (dette var ju inte så vanligt på den tiden) kunde han själv köra till skären, och sälja sin fjäran direkt till förbrukare. Vad fjäran kostade så körs direkt till förbrukaren, har man tyvärr glömt, men man antar att 50 öre kornen alltså 3 liter, var genomsnittspriset, vid tiden omkring skel-skiftet, och så långt fram i tiden som 1920, brände man fjäran i dessa bygder.

Vidare antar man, att torpare och backstusittare voro de, som mest hade gått in för, att handhava denna från vissa synpunkter härande syfta. De hade härmel att gott

Hjllskott till den förel ringa förtjänd, som i allmänhet var på deras lott här i livet. Inne var deras daglön stor, en krona om dagen och maten, var ju det vanliga vid denna tid, och vad maten beträffar skulle den vid sådana tillfällen i regel vara både god och närande, och det vill synas som det var något man skulle stort värde på.

I det egna hemmet, var det kanske inte så "färdigt", som man sade: hos en forspare eller baksittare. Hos god och några kvinnor och i bästa fall en gris, var ungefär djurantalet man höll i denna medborgar grupp. "Vem som helst kan räknas ut, att situationen var mindre lysning, särskilt för kvinnor, som skulle dela ut maten till de många människorna." Torger undrar över, att ett uttryck som "han har ändå sin goda fö", härde man henne så ofta falla. Hon menade nämligen att mannen hade god närande mat, vilket han så väl bekände i sitt krävande arbete, men hon själv och barnen hade en gång för alla, fått lära att "besta se", ja detta var rent av de gamles ordspråk: "vi faun besta oss!"

2
 Genom om man inom denna medborgargrupp, inte direkt skulle,
 kunde man ändå under yttre begränsade förhållanden. Då en
 inkomst, av en krona per dag, skulle räcka till alla utgifter,
 förstår var och en, att det blev med mycket att "smicka" med.
 Trots allt, rådde en vänderlig förtroende bland folket,
 och varken yngre eller äldre gjorde min av det borde varit något
 annu mindre.

Den som hade ett sticketställe, som kunde föda en två
 kor ansågs i allmänhet få all st. sig gott, men hade det varit
 fullt, hade man ej behövt att söka så många bönoringer, som
 man gjorde på den tiden.

Utom de här nämnda träslöjd, fjärbränning etc förekom
 också kolning, som en bönoring till jordbruket, i rätt
 stor utsträckning i denna trakt. Genom kolning hade man
 möjlighet, att skaffa sig inkomst från skogen, utan att
 behöva sköta större områden. Såväl barrskog, som lövskog
 användes till kolning, och givetvis gällade man ut det bästa,
 ty i kolnilar gjordes ingen skillnad, på bättre och sämre

sicke. Av löroved blev nämligen den starkaste kolan,
men man var illmari nog, att blanda in onsenliga mängder
burreved, och vems gjorde väl undersökning härvidlag.

I lekhet med järnbränning, fodrade kolning en del förarbeten
som husbonden måste laga i beräkning, och hava klart den
dagen mellan skulle sättas.

All ved skulle vara sora, och framkörd till millstaden,
och nämligen sorterad i olika längder. Sedan man
rengjort platsen väl, (all gammal skytt måste förstas bort)
sattes först millstaden. Omkring denne kredsades veden väl,
fjäl den alla kordaste veden, sedan längse och längse under
för vandan, till hela mellan var byggd. Två eller tre milor
kunde en kolare sköta, men det gällde, att vara på sin vakt,
och icke lämna omsädd, allt för länge. För det skull hadde
gärna kolaren i en kaja i skogen, så att han både natt
och dag kunde se efter sina milor.

I många fall, var husbonden själv kolare, men det hände
också, att man lejde en sådan, för mat och dagspenning.

Här var lugnt och skönt i skogen, och kolaren hade god tid att sitta och meditera, emellanåt hann skälla sina milar. Typiskt för kolaresträel, att de så gärna talade om "skogsnyman", och andra mystiska väsen, som de påstod sig ha sett. Man hade stor respekt för skogsnyman, och det gällde att man höll sig väl med henne, så vakade hon över milan natten lång. Man skulle akta sig, för att tala med henne, och helst inte tala om henne heller, allt för mycket. By då kunde det snart bliva något mankemang vid milan som var mindre angenämt.

Så vidskeplig var man då för tiden, men vi för väl ser, att det talades så, för att underhålla barn, som naturligtvis var mycket intresserade av dylikt.

Säkerligen har ingen sett någon kolnida av den gamla skolan på de siste fyrstic-åren, i dessa bygder (de siste kungsåren kallade man i ugnar) och anledningen, att man upphörde med såväl detta som fjärlsanning, må väl hava varit, att man ansåg, att det var allt för omständligt för

Den förstjämst del gav. Båda avyttra de färdiga produkterna,
var förenat med besvär och kostnader. Visserligen såldes
mycken kol i hemstaden, till de många smedar, som
fanns på landbyggen för, men int så få "kolryssar" (stora
flådade korgar) skickades ut på andra håll. Över Sjärskolen
Sällsamtogs, och eftersom den ansågs för att vara mycket stark,
användes den till vissa hårdningar, och här man hade läsmidd
som binäring till jordbruket, (detta har aldrig förekommit
i denna bygd) visste man vad Sjärskolen kunde till.

En annan anledning varför man upphörde med dylika
arbeten, hade vara den, att Tinsfors papperbruk som i
början av 1900-talet såg sina första år, och då drog bygdens
folk till sig i rätt stor utsträckning.

Öven om löntönen var liten och arbetstiden lång, från sex på
morgonen till sex på aftonen, hade man ändå sin jämna
inkomst, som värde sattes högt då för tiden. Fabriksarbetet
blev efter hand binäring till jordbruket, och välståndet
höjdes år från år. Här kan man väl med fullt fästa säga

påstå, att utvecklingen hade sin upprinnelse, då det gäller denna bygd. Det lilla jordbruket sköttes av den egna familjen, och såväl husbonden som de vuxna sönnerna tjänade pengar på bruket. Skulle här inte bli välmåga! menar man! och visst blev det så, i de allra flesta fallen. De upprivande barnen voro på den sidan inställda på, att hjälpa sina föräldrar och inga tros att de blevo sämre därav.

Jordbruket med de två-tre kosar, hålles helt på ett försvinnande i våra bygder. Man anar det lånas sig inte! Tänk väl hända! Men är det inte med ett visst oemod, man ser det övergivna huset, där gräset växer upp till väggarna, och folket har sedan flera år tillbaka, fött i samhälle, och förvärvat en hög levnadsstandard, som icke kan jämföras med den som rådde i det gamla hemmet.

15 Denna sakta, är alltså icke sällsynt i våra bygder, och de flesta vilja helst glömma både det lilla jordbruket, och dess bidrag, och helt saka sig i den närvarande tidens välmåga, som inga för oss kring femtio år sedan, ens skulle kunnat drömt om.